

УДК 37.091.217-053.6:379.8]:378.4
DOI: 10.31499/2307-4906.3.2023.289878

ЛІТНІЙ ТАБІР ДЕННОГО ПЕРЕБУВАННЯ ЯК МУЛЬТИФУНКЦІОНАЛЬНИЙ ІНСТРУМЕНТ РОБОТИ ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ З ПІДЛІТКАМИ

Ксенія Пивоварська, кандидат філософських наук, науковий співробітник Навчально-наукового інституту лідерства, Полтавський університет економіки і торгівлі.

ORCID: 0000-0003-1831-2929

E-mail: lumpen@meta.ua

У статті розглядається робота літнього табору денного перебування як мультифункціонального інструменту, який виконує ряд важливих функцій не лише для дітей і підлітків, але й інших учасників освітнього процесу. Виокремлюються групи бенефіціарів діяльності табору. Аналізується досвід проведення літнього табору для випускників шкіл та коледжів PUET Summer Camp-2022. Встановлено, що табір має потужний багатоспрямований ефект, який сприяє вирішенню задач одразу декількох груп: закладу вищої освіти, дітей, їхніх батьків тощо. Виділено роль таборів для подолання соціальної ізоляції, спричиненої онлайн-навчанням внаслідок епідемії коронавірусу та війни в Україні.

Ключові слова: літній табір; дитячий табір; пришкільний табір; заклад вищої освіти; соціальна ізоляція; канікули; підлітки; абітурієнти.

SUMMER DAY CAMP AS A MULTIFUNCTIONAL TOOL OF HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS WORKING WITH ADOLESCENTS

Kseniia Pyvovarska, Candidate of Philosophy Sciences, Research Associate Educational and Scientific Institute of Leadership, Poltava University of Economics and Trade.

ORCID: 0000-0003-1831-2929

E-mail: lumpen@meta.ua

The article discusses the operation of a day camp as a multifunctional tool that serves several important functions not only for children and teenagers but also for other participants in the educational process. Beneficiary groups of the camp's activities are identified. The experience of conducting a summer camp for school and college graduates, PUET Summer Camp-2022, is analyzed. It has been established that the camp has a powerful multifaceted effect that contributes to addressing the tasks of several groups simultaneously: the higher education institution, children, their parents, and so on. The role of camps in overcoming social isolation caused by online learning due to the coronavirus epidemic and the war in Ukraine is highlighted.

Keywords: summer camp; children's camp; pre-school camp; institution of higher education; social isolation; vacations; teenagers; applicants.

Останні навчальні роки в Україні, починаючи з весни 2020 року, позначені надзвичайними викликами, із якими українська освітня система, мабуть, не стикалася протягом усього часу її існування. Вони істотно вплинули на усі сторони навчального

процесу, змушуючи їх шукати нові відповіді на виклики. Це вимагає пошуків методик, які би задовольняли потреби не лише в отриманні знань, але і у соціалізації, спілкуванні, саморозвитку тощо.

Для подолання наслідків агресії Міністерство освіти і науки створило Concept Plan (v.2.0 as of March 15, 2022) on the functioning of the education system, research and innovation sector of Ukraine during martial law and further reconstruction period related to Russian aggression [1]. Метою документа є вирішення наявних і потенційних проблем у сфері освіти і науки, щоб визначити цільові групи бенефіціарів державної політики в галузі досліджень і освіти, як а також можливі пріоритетні заходи політики. Серед проблем освіти, які зазначені в Плані – загроза життю, здоров'ю, безпеці усіх учасників навчального процесу через бойові дії, вимушене переселення до інших регіонів України інших або країн, загроза психічному здоров'ю дітей і дорослих, катастрофічне падіння зарахування студентів, обмежений доступ до освіти, обмежений доступ студентів та вихователів до навчальних матеріалів і засобів навчання, відсутність безпечних умов для викладання та навчання, жертви серед студентів, вихователів, батьків, знищення інфраструктури, в т. ч. освітніх закладів, падіння якості освіти в цілому, відсутність інформації про потреби системи освіти у воєнний час, труднощі та неможливість зібрати достовірні дані [1]. Очевидно, що літній табір ніяк не зможе розв'язати усі ці проблеми, але він може діяти у напрямку тих рішень, які пропонує План: запровадити програми психологічної підтримки для дітей і дорослих, запровадити інструменти та програми наздоганяючого навчання, відновити / продовжити навчальний процес, підвищити залученість абітурієнтів тощо.

Ми зосередимося на літньому таборі як мультифункціональному інструменті, який може задовольнити потреби одразу багатьох учасників освітнього процесу. Це давно відома форма роботи, яка може отримати новий зміст в умовах повномасштабного воєнного вторгнення. Ми також проаналізуємо досвід проведення літнього табору PUET Summer Camp-2022, який відбувався у м. Полтава протягом червня-липня 2022 року.

Ми спиралися на роботи Жданович Ю., Соє М., Костюк П., Рєвнівцевої В., Заєць І. Так, Заєць І. розглядає інструменти профорієнтації, у числі яких може бути і літній табір. Жданович Ю. предметно розглядає зміст і форми роботи у пришкольньому таборі, їх особливості. Соє М. фіксує функції літнього табору. Рєвнівцева О. концентрується на соціальному виключенні як проблемі, яку можна вирішувати у тому числі інструментами залучення через позашкільні активності.

Також використовувалися законодавчі акти, наприклад, розпорядження МОН «Про методичні рекомендації щодо організації літнього відпочинку дітей у 2023 році», та аналітичні записки, такі як «Захист дітей під час пандемії коронавірусу (v.1)». Нами було розглянуто літній табір як мультифункціональний інструмент, бенефіціарами від роботи якого є декілька різних груп учасників освітнього процесу.

Метою нашої статті є розгляд міського літнього табору як мультифункціонального інструменту роботи вищого навчального закладу з учасниками освітнього процесу на основі аналізу досвіду проведення PUET Summer Camp-2022.

Освітній процес в Україні має різні види літніх таборів для дітей та підлітків. Їх можна класифікувати за різними ознаками, наприклад, за тривалістю перебування (цілодобові, денного перебування), за розташуванням (міські, позаміські), за напрямом

(відпочинок, оздоровлення, туризм, навчання тощо), за тематикою (математичні, природничі, ІТ тощо), за власністю (муніципальні, державні, приватні) тощо. Ми зосередимося на таборі денного перебування, розташованому в місті. Це було обрано з огляду на те, що такий тип таборів може охопити значну кількість дітей і підлітків різного віку, не потребує капітальних вкладень, має широкі можливості для вибору тематики та може бути проведений не лише окремим навчальним закладом, але і іншими організаціями, наприклад, вишами чи громадськими організаціями. Такий табір може виступити мультифункціональним інструментом, який виконує одразу декілька функцій для різних груп бенефіціарів.

Літній відпочинок і оздоровлення регулюються різноманітними правовими документами. Так, на 2023 рік Міністерство освіти і науки України випустило наказ «Про методичні рекомендації щодо організації літнього відпочинку дітей у 2023 році». У наказі вказується: «Оскільки пришкольній табір є оздоровчим закладом, головною метою якого є забезпечення оздоровлення та змістовного дозвілля дітей, виховна робота має органічно поєднувати оздоровлення, змістовний відпочинок, працю, спорт, пізнавальну, естетичну та екологічну діяльність тощо. Важливо забезпечити розвиток інтересів та здібностей дітей, формування навичок здорового способу життя, дотримання санітарно-гігієнічних норм відповідно до державних соціальних стандартів оздоровлення та відпочинку. Потрібно надати дітям педагогічний захист і підтримку у їхньому індивідуальному саморозвитку, забезпечити їхню безпеку» [2].

Пришкольній табір має свої особливості, які, з одного боку є перевагами для соціально-педагогічної підтримки дітей, а з іншого – мають ряд недоліків для такої діяльності. Охарактеризуємо їх:

– Діти проводять у середньому 14 днів у таборі, заняттями займають 6 годин щодня. З цього часу 3,5–4 години йдуть безпосередньо на заняття, залежно від розкладу табору. На проведення соціально-педагогічної підтримки окремою програмою можна виділити лише 1–1,5 години щодня або через день. Це досить обмежений час, тому потрібні такі форми роботи, що охоплюватимуть всіх дітей, а не тільки тих, хто потребує допомоги. Це також стосується змісту програми.

– Табір знаходиться на території школи, і хоча можливо організувати роботу гуртків, груп і творчих об'єднань за межами табору, у визначених місцях для дітей (спортивні бази, стадіони тощо), короткий час перебування в таборі протягом дня унеможливорює повноцінне «життя на природі» для дітей. Але перебування в місті, де діти проживають, дозволяє краще пізнати соціокультурне оточення, історичні та культурні цінності, що є у цій місцевості. Це особливо важливо для адаптації дітей, які є вимушеними переселенцями [3, с. 108].

Літні дитячі табори виконують низку функцій. Основні функції літніх дитячих таборів: «оздоровлення, освіта, виховання та розвиток дітей у літній період; створення та організація діяльності тимчасових дитячого й педагогічного колективів; раціоналізація організації вільного часу дітей, максимальне використання його з виховною та оздоровчою метою» [4, с. 150–151]. Але ми можемо розширити їх, розглянувши різні групи учасників освітнього процесу як бенефіціарів їх проведення.

Розглянемо проведення такого табору та проаналізуємо його позитивні наслідки для різних учасників освітнього процесу на прикладі PUET Summer Camp-2022.

Організаторами PUET Summer Camp-2022 були науково-педагогічні та адміністративні працівники Полтавського університету економіки і торгівлі разом із представниками студради цього вишу. Учасниками могли стати випускники 11 класів шкіл або останніх курсів коледжів. Вік учасників становив від 15 до 18 років. При проведенні табору організатори орієнтувалися на Закон України «Про оздоровлення та відпочинок дітей», зокрема, щодо деяких принципів державної політики в сфері оздоровлення та відпочинку дітей:

- «рівності прав кожної дитини на оздоровлення та відпочинок;
- визнання пріоритетним у діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування здійснення заходів, спрямованих на зміцнення здоров'я дітей шляхом організації оздоровлення та відпочинку;
- створення оптимальних умов для безпечного та ефективного перебування дітей у дитячих закладах оздоровлення та відпочинку;
- створення умов для зміцнення фізичного та психічного здоров'я дітей шляхом належної організації оздоровлення та відпочинку» [5].

Але PUET Summer Camp-2022 не був класичним табором денного перебування. Одна зміна тривала тиждень, протягом якого учасникам пропонувалися різні активності: тренінги, квести, майстер-класи, розважальні заходи (перегляд кіно, настільні ігри тощо). В кінці учасники отримували сертифікат, які засвідчували їхню участь та давали право на першочерговий вступ до Полтавського університету економіки і торгівлі. Усього пройшло 7 змін. Наповнення змінювалося, так щоб активності максимально не повторювалися. Особливістю були дні за вибором – кожній зміні пропонувався один день, який вони могли сформувати за своїм вибором. Вони могли обирати з-поміж спортивних, кулінарних, тренінгових заходів. Наводимо як приклад розклад одного тижня проведення табору.

**Розклад занять для PUET Summer Camp-2022
з 13.06.2022 по 17.06.2022**

дата	година	назва заходу	відповідальна особа	аудиторія
13.06.2022	11:00	Відкриття літнього табору		
13.06.2022	11:10	Freedom week – відпочивай з насолодою	Студентська рада	зелена зона
	13:00	З англійською по країнах і континентах, квест	Горбуньова С. О., Кришталь А. М.	аудиторія 306, аудиторія 302
	15:00	Правила вибору корисних соків, тренінг	Гердчук А. М.	аудиторія 106
14.06.2022	11:00	Хочу жити в якісному світі, майстер-клас	Гнітій Н. В., Рачинська З. П.	аудиторія 532
	13:00			
	15:00	Маркетинг від А до Я, тренінг	Захаренко-Селезньова А. М.	аудиторія 306
15.06.2022	11:00	Креативно в торгівлі, тренінг	Лісіца В. В., Михайленко О. М.	аудиторія 306
	13:00	Смарт Хаб Полтава – Міжнародна торгівля, тренінг	Франко Л. С.	аудиторія 306
	15:00	Харчові звички – формуємо здорове харчування	Горобець О. М.	аудиторія 109

16.06.2022	11:00	Створи свій день в ПУЕТ самостійно		
		Серед пропозицій		
		Спортивні активності	Гастрономічна подорож (Італією або Америкою)	Як стати успішним, тренінг
17.06.2022	11:00	Фінансовий батл, гра	Тимошенко О.В.	аудиторія 306
	13:00	Світ громад!, гра	Пивоварська К.С	аудиторія 306
	13:00	Розвиток емоційного інтелекту в умовах невизначеності, тренінг	Лозова О.В.	аудиторія 306
	15:00	Квест «Англійська й німецька мови в культурі та мистецтві країн світу»	Стеценко В.В.	аудиторія 306
	15:00	Світ громад!, гра	Пивоварська К.С	аудиторія 306

Учасники заповнили 103 анкети, з них пройшли навчання та отримали сертифікати 49 осіб. Частина з них брали участь у декількох змінах. Велика кількість відмов була пов'язана перш за все із підготовкою до НМТ, а також нестачею вільного часу.

Формат літнього табору був обраний не випадково, саме він дозволив досягти поставлених цілей. Для організаторів було важливо, щоб поєднувалися змістовне дозвілля, спілкування та практичні аспекти. Також після проведення позитивні зміни повинні були відчуватися не лише для безпосередніх учасників, але і для інших осіб і стейкхолдерів. Відповідно ми розділимо їх по групах бенефіціарів проекту, до яких належали різні учасники освітнього процесу.

Бенефіціари проекту:

– Учасники табору – школярі та абітурієнти. Перша група проблем, які вирішував табір – подолання соціальної ізоляції, соціалізація, встановлення нових зв'язків. Як вказується у Технічній записці Захист дітей під час пандемії коронавірусу: «Карантинні заходи, такі як закриття шкіл і обмеження пересування, руйнують систему повсякденної та соціальної підтримки дітей, а також створюють нові стресові фактори для батьків й опікунів, яким, можливо, доведеться шукати нові варіанти догляду за дітьми або відмовитися від роботи» [6]. Ми провели опитування учасників, які повинні були вказати причину участі у таборі. Серед відповідей були такі: *«Мені не вистачає спілкування з однолітками», «Дуже хочу знову жити онлайн. Хочу знайти нових друзів, можливо, отримати нові знання і класно провести декілька літніх днів», «Хочу нарешті почати жити «офлайн». Дуже хочу знайти нових друзів, відкрити для себе щось нове і весело та з користю провести декілька літніх днів»*. Очевидно, що довгий час онлайн-навчання та зниженої активності негативно позначився на підлітках, аж до соціального виключення. Соціальне виключення розуміють як часткове або повне вилучення індивідів чи соціальних груп із соціальної структури суспільства й суспільних процесів, створення умов, які не дають можливості цим індивідам чи групам відігравати в суспільстві значущу роль [7, с. 101]. Активне спілкування з однолітками допомогло подолати таку ізоляцію.

Наступна проблема, яку вирішив табір – ознайомлення із вишем. У анкетах учасники вказували це так: *«ваш табір, це ще одна можливість дізнатись більше про ПУЕТ, познайомитись з своїми майбутніми викладачами», «я повинен ознайомитись з*

своїм майбутнім навчальним закладом і колективом у якому я буду навчатися, ще це новий корисний досвід», «В цьому році я випускаюся зі свого коледжу і в подальшому планую вступати до ПУЕТ, тому для мене Summer camp – це чудова нагода познайомитися з навчальним закладом, дізнатися для себе щось нове і поспілкуватися з цікавими людьми», «Я хочу пізнати цей університет по bliще, планую поступати та можливо саме в цей університет мені захочеться найбільше», «Тому, що хочеться познайомитися з майбутніми студентами цього закладу, оскільки планую також тут навчатися». Згідно із статистикою в Україні близько 70% людей працюють не за спеціальністю. А 60–70% старшокласників не знають яку професію обрати, ким стати у майбутньому [8, с. 45].

- Батьки випускників. Вони були залучені не прямо, а опосередковано. За аналізом відгуків на рекламу, люди старшого віку частіше звертали на неї увагу та переходили за посиланням, аніж підлітки. Також вони частіше зверталися за консультацією по телефонах і у месенджерах. Для батьків дітей важливими перевагами стали контроль над дітьми, їх розвиток, покращення софт- і хард-скілс. Адже «саме в літній період значно слабшає або припиняється зовсім виховний вплив на дитину освітніх установ» [4, с. 151].

- Навчальний заклад: головною метою була профорієнтація, яка допомогла би залучити більшу кількість абітурієнтів. У результаті 26 осіб із тих, що були в таборі, стали студентами ПУЕТ. Це становить більше половини учасників, що свідчить про достатньо високу ефективність такого виду роботи. Також табір став місцем апробації нових форм роботи, які потім можуть бути впроваджені у навчальний процес. Так, для школярів були проведені симуляційні ігри «Світ громад: Акселератор III», які потім використовувалися у курсі «Політологія».

- Окремі викладачі – вони залучаються до роботи із аудиторією, із якою зазвичай працюють менше, що сприяє підвищенню дидактичної майстерності. Також вільне спілкування у більш неформальній атмосфері дає можливість проявити ті грані своєї педагогічної майстерності, які зазвичай не знаходять відображення у повсякденній роботі.

На жаль, у 2023 році літній табір у ПУЕТ не працював, проте він розглядається як один із варіантів роботи на наступні роки.

Літній табір денного перебування може стати мультифункціональним інструментом роботи вищого навчального закладу з підлітками. На основі аналізу досліджень та досвіду проведення табору PUET Summer Camp-2022 виокремлено окремі групи учасників освітнього процесу – бенефіціарів, які задовольняють свої потреби за допомогою табору: це власне школярі та випускники шкіл і коледжів, їхні батьки, навчальний заклад, окремі викладачі. Таким чином, проведення літніх таборів денного перебування може розглядатися не лише в рамках оздоровлення та відпочинку дітей, а ширше, у складі багатокomпонентної роботи.

Одним із напрямків є аналіз проведення подібних таборів у інших закладах вищої освіти та порівняння їх із метою виокремити оптимальні форми та методи роботи в межах подібних активностей. Також можливо проаналізувати діяльність таборів у майбутньому, якщо вони будуть проводитися.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Concept Plan (v.2.0 as of March 15, 2022) on the functioning of the education system, research and innovation sector of Ukraine during martial law and further reconstruction period related to Russian aggression. URL: <https://drive.google.com/file/d/1BGeQRV9TLKP2phzNa0Yo5dXMbVAEgDy8/view> (дата звернення: 21.09.2023).
2. Про методичні рекомендації щодо організації літнього відпочинку дітей у 2023 році. Міністерство освіти і науки України. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/pozashkilna/2023/06/07/Lyst.MON.vid.31.05.2023-4.1797-23.pdf> (дата звернення: 21.09.2023).
3. Жданович Ю. М. Зміст і форми соціально-педагогічної підтримки дітей у пришкольних таборях. *Сучасний виховний процес: сутність та інноваційний потенціал*: матеріали звітної наук.-практ. конф. Інституту проблем виховання НАПН України (Київ, 2017 р.). Київ, 2017. Вип. 6. С. 107–112.
4. Соя М., Костюк П. Сучасні погляди на роль літніх оздоровчих таборів у формуванні та підтриманні рівня здоров'я у дітей середнього шкільного віку. *Молода спортивна наука України*. 2012. Т. 4. С. 149–155.
5. Про оздоровлення та відпочинок дітей: Закон України від 04.09.2008 № 375-VI. Дата оновлення: 13.12.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/375-17#Text> (дата звернення: 21.09.2023).
6. Технічна записка: захист дітей під час пандемії коронавірусу (v. 1). Альянс за захист дітей в гуманітарній діяльності. URL: https://www.unicef.org/ukraine/media/4426/file/Tech_guidance_ukr.pdf (дата звернення: 21.09.2023).
7. Рєвнітцева О. В. Соціальне виключення: проблеми визначення та дослідження. *Демографія та соціальна економіка*. 2008. № 1. С. 98–106.
8. Заєць І. В. Професійна орієнтація: актуальність в наш час та перспективи майбутнього. *Професійна орієнтація: стан і перспективи розвитку*: збірник матеріалів Х ювілейних Всеукр. психолого-педагогічних читань, присвячених пам'яті доктора педагогічних наук, професора Федоришина Бориса Олексійовича (Київ, 2020). Київ, 2020. С. 45–50.

REFERENCES

1. Concept Plan (v.2.0 as of March 15, 2022) on the functioning of the education system, research and innovation sector of Ukraine during martial law and further reconstruction period related to Russian aggression. URL: <https://drive.google.com/file/d/1BGeQRV9TLKP2phzNa0Yo5dXMbVAEgDy8/view>
2. Pro metodychni rekomendatsii shchodo orhanizatsii litnoho vidpochynku ditei u 2023 rotsi. Ministerstvo osvity i nauky Ukrainy. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/pozashkilna/2023/06/07/Lyst.MON.vid.31.05.2023-4.1797-23.pdf> [in Ukrainian].
3. Zhdanovich, Y. M. (2017). Zmist i formy sotsial'no-pedahohichnoyi pidtrymky ditey u pryshkil'nykh taborakh. *Suchasnyi vykhovnyi protses: sutnist ta innovatsiynnyu potentsial*: materialy zvitnoyi naukovo-praktychnoyi konferentsiyi Instytutu problem vykhovannya NAPN Ukrayiny. Kyiv, vol. 6, 107–112 [in Ukrainian].
4. Soya, M., Kostyuk, P. (2012). Suchasni pohlyady na rol' litnikh ozdorovchyykh taboriv u formuvanni ta pidtrymanni rivnyia zdorov'ya u ditey seredn'oho shkil'nogo viku. *Moloda Sportyvna Nauka Ukrayiny*, 4, 149–155 [in Ukrainian].
5. Pro ozdorovlennya ta vidpochinok ditey: Zakon Ukrayiny vid 04.09.2008 № 375-VI. Data onovlennya: 13.12.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/375-17#Text> [in Ukrainian].
6. Tekhnichna zapyska: Zakhyst ditey pid chas pandemiyi koronavirusu (v. 1). Alyans za zakhyst ditey v humanitarniy diyalnosti. URL: https://www.unicef.org/ukraine/media/4426/file/Tech_guidance_ukr.pdf [in Ukrainian].
7. Revnivitseva, O. V. (2008). Sotsialne vyklyuchennya: problemy vyznachennya ta doslidzhennya. *Demohrafiya ta sotsialna ekonomika*, 1, 98–106 [in Ukrainian].
8. Zaets, I. V. (2020). Profesiyna oriyentatsiya: aktualnist v nash chas ta perspektyvy maibutn'oho. *Proforiyentatsiya: stan i perspektyvy rozvytku*: zbirnyk materialiv X yuvileynykh Vseukrayins'kykh psyholoho-pedahohichnykh chytan', prysvyachenykh pam'iyati doktora pedahohichnykh nauk, profesora Fedoryshyna Borysa Oleksiiovycha (Kyiv, 2020). Kyiv, 45–50 [in Ukrainian].